

Підручник у 2-х частинах “Українська мова та читання” для 3 класу

Авторка
Ганна Остапенко

Електронний інтерактивний додаток: SvitDovkola.org

Ганна Остапенко

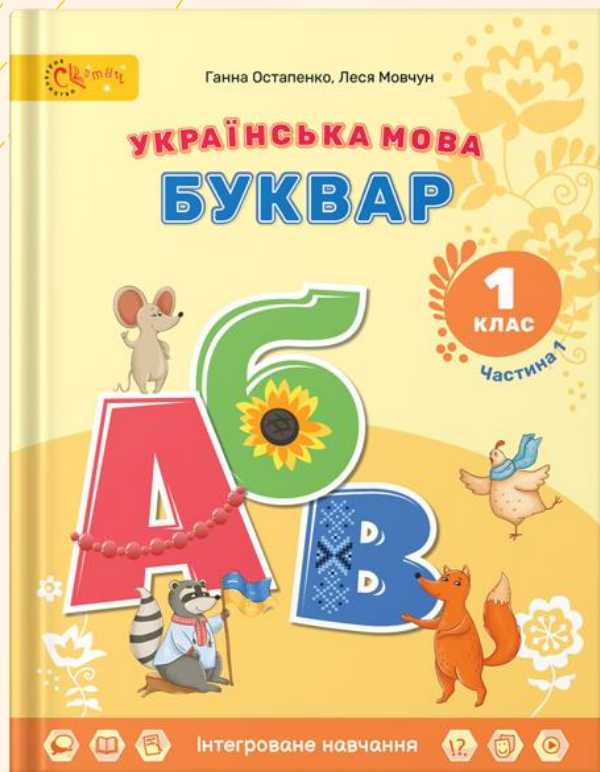
- авторка підручників для початкової школи;
- викладачка вебінарів і курсів підвищення кваліфікації для вчителів, які організовує Методична служба “Світлич”;
- методистка та авторка матеріалів застосунку “Вивчаю – не чекаю”;
- співрозробниця та тренерка курсу “Наздоженемо: курс для подолання освітніх втрат у початковій школі”;
- засновниця альтернативної школи “Соняшник”.

Усі підручники поєднані спільними темами місяців

Третя ланка в опануванні мовно-літературної галузі

Театралізуємо

Досліджуємо
мовлення

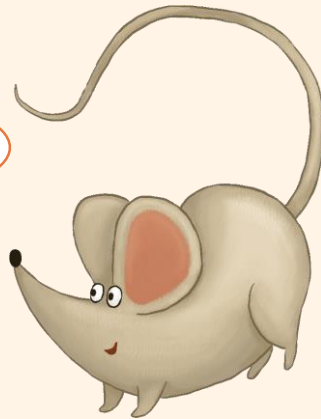
Досліджуємо
медіа

Читаємо

Пишемо

Взаємодіємо усно

Групові обговорення як введення до теми

Читання літературного тексту

Обговорення прочитаного

Збагачення словника

● Тема 7. Приховані можливості речей ●

Весняні вірші

1. Намалуйте спільну картину про весну та запишіть, які весняні зміни вас тішать.
2. Прочитай весняні вірші різних авторів і дай відповіді на запитання після них.

Сонечко бавиться

Сонечко весняне, хоч іще й заспане, має теплі пальчики – хмаророзганяйчики. Ніжно дивиться згори і на щічках в дівчорі вицяткує промінням золотаве **ластовійння**. Потім стукає у шибки і пускає жовті рибки на фіранки й килими. Знак усім: кінець зими!

Катерина Міхаліцина

- Який художній образ дібрала поетеса для опису сонечка? Яким вигаданим словом називає його промінчики?

Встала весна

Встала весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її **р'ястом**, барвінком укрила.

І на полі жайворонок, соловейко в гаї землю, убрану весною, вранці зустрічають.

Тарас Шевченко

- Які слова у вірші допомагають уявити весну і землю живими? Чи ти вже чув / чула цієї весни спів птахів?

● Тема 7. Приховані можливості речей ●

А вже красне сонечко

А вже красне сонечко припекло, припекло, ясно щире золото розлило, розлило. На вулиці струмені воркотять, воркотять, журавлі курликають та летять, та летять.

Засиніли проліски у ліску, у ліску. Швидко буде земля вся в вінку, вся в вінку. Ой сонечку-батечку, догоди, догоди! А ти, земле-матінко, уроді, уроді!

Олександр Олесь

- Чим цей вірш схожий на народну веснянку? Що хочеться робити, почувши його чіткий ритм? Прочитай вірш уголос, плескаючи в долоні та похитуючись.
- 3. Випишіть з усіх віршів прикметники, які називають кольори, та пов'язані з ними іменники. Поспостережіть, чи вживаються в реченнях прикметники без іменників.
- 4. Вибери з віршів одне слово, яке тобі сподобалося і яке б ти хотів / хотіла вживати у своєму мовленні. Склади та запиши з ним речення.
- 5. Поміркуйте й визначте, який із цих віршів був написаний у 19-му столітті, який – у 20-му, а який – у 21-му. Що вам допомогло зробити висновки?

Дослідження мовних явищ

Письмові завдання за текстом

Розвиток системного і критичного мислення

Тексти, що мотивують до самостійного читання. Найкращі твори української та світової дитячої літератури

Тема 3. Чарівні перетворення

Чергування приголосних у коренях слів

1. Тобі цікаво, як закінчилася казка про чорного козака і вдову? Прочитай!

Геройський вчинок

За твором Сашка Лірника “Казка про вдову Ганну-Шулячку чорного козака і страшне заляття”

Якось задиміло, загорілося село – орда татарська за яром-полоном примчала. Кинулися на козаків: по четвер-п'ятеро на одного. Хоч як билися хлопці наші, а таки не сила впоратися. А татари вже по селу женуться, людей арканами ловлять, хати підпалюють. Похопали людей Ганну з Явдошкою теж, і погнали Чорним шляхом.

Дісталися ординці до лісу з полоном. Стали на ніч біля могили. І така втома на них напала, що всі поснули. Лиш Ганна не спить, бачить, як тьмь чорна носиться. То її зарлюга на коні поміж ординців літає. Майже всіх напаників поклав козак. Ще з десяток лишилося – аж тут соні сходить. Треба козакові зникати, бо згорить. А він тільки Ганні всміхнувся, вусом повів і шаблю міцніше стиснув.

Зійшло сонце, схопилися татари, побачили чорного козака і кинулися на нього. А козак колесом носиться, в рязком крутиться, від стрілі шаблею відмахується, аркан на списа ловить, ногами ятагани вибиває. Усіх переміг.

Ганна очі затулила, глянути боїться, як козак горіти. Коли чує, люди радіють. Стоїть перед нею її любий і сміється. А сонечко на нього світить, і нічого йому немає!

Тема 3. Чарівні перетворення

7. Прочитай вірш про секрети малої зернинки.

Зернина

У пшеничній зернині
більше як сто казок,
– у пшеничній зернині
схований колосок.

А в тім колоску – пів жмені зерна.
А з того зерна колоски довжеленні
знову добує сила земля.

А з тих колосків – решето зерен,
а з решета зерен – зерен мішки.
А далі, а далі світ ясен і зелен
вінком обив'ють золоті колоски.

І хліб наш, і хлібом осяяна пісня,
і місто, й веселка нового моста,
і все те, що є і що буде опісля,
в зернині було, із зернини зроста.

Дмитро Павличко

8. Що ховається у пшеничній зернині? Як із неї можна отримати мішки зерен? А ціле місто?

Знайомся: автор

Дмитро Павличко – видатний поет і перекладач. Народився 28 вересня 1929 року на Івано-Франківщині.

Для дітей написав збірки віршів “Плесо”, “Де найкраще місце на землі”. А ще він автор слів популярної пісні “Два кольори”. Чи доводилося тобі її чути?

Тема 3. Чарівні перетворення

Визначаємо граматичну основу речення

1. Дізнайся, що трапилося з Алісою далі.

Більше й більше

За твором Льюїса Керрола “Аліса в Країні Див”

– Усе дивасніше й дивасніше! – вигукнула Аліса (з великого зачудування вона раптом забула, як правильно говорити). – Тепер я розтягуюсь, наче найбільша в світі підзорна труба! До побачення, ноги! (Бо ніг своїх вона вже майже не бачила – так швидко вони віддалялися).

– О, бідні мої ноженята, хто ж вас тепер взуватиме, у панчішки вбиратиме? Напевно не я!. Тепер ми надто далеко одне від одного, щоб я могла дбати про вас: мусяте давати собі раду самі..

Тут вона стукнулася головою об стелю. Ще б пак, її зріст сягав тепер дев'яти ф'ютів! Бідолашна Аліса! Єдине, що вона могла зробити, лежачи на підлозі, – це зазирнути в садок одним оком. Надії дістатися туди лишалося ще менше, ніж досі. Вона сіла і знову заплакала.

– Як тобі не соромно! – сказала собі Аліса. – Щоб отака велика дівчинка (чим не до речі сказано?) отак розпустила рюмси! **Зараз же припини!**

Але вона плакала й плакала, розливаючись потоками сліз, аж поки наплакала ціле озерце. Тут до її слуху долинуло лопотіння ніг. То повертався Білий Кролик: вишукано вбраний, із парою білих рукавичок в одній руці і віялом у другій.

- ✓ Народні та авторські казки.
- ✓ Сучасні оповідання про дітей.
- ✓ Пізнавальні статті.
- ✓ Вірші.
- ✓ Інфографіка.

Навчаємо отримувати насолоду та розраду від читання

Розвиток образного
мислення
та літературного
смаку

Осінні вірші

1. Прочитай вірш, у якому до тебе промовляє Осінь.

Осінь

Ось я, за сосною...
Ось і листя в'яне...
Осінь я... За мною
йдуть густі тумани.
Осінь я. **Осіння**
листям засипаю.
Осінь... Трави сонні
долу нагинаю.

Андрій М'ястківський

2. Якою ти уявляєш осінь із цього вірша? Ось вона виходить до тебе з-за сосни. Який у неї настрій?
3. Прочитай вірш уголос. Сполучення яких звуків у ньому повторюється найчастіше? Повтори слова з вірша зі звуками [o] та [c]. Яке враження справляє це повторення? У якому темпі хочеться читати цей вірш?
4. Прочитай перше слово в кожному рядку. На який склад падає наголос у цих словах?

Система запитань,
які допомагають
відчутти й досягнути
красу слова

Змістова лінія “Взаємодіємо письмово”

Завдання, які діти виконують у парі або в групі

* * *

Все важливе в нашій мові,
ось, приміром, річ така:
“Е” чи “И” писати в слові –
часто сумнів виника.
Щоб уникнуть зайвих мук,
ти під наголос, мій друже,
зразу став сумнівний звук.
Звук виразно зазвучить –
як писати тебе навчить.

За Дмитром Білоусом

8. Потренуйтеся шукати перевірні слова й запишіть пари в зошити. Позначте корені та наголоси.

М❄ док, т❄ хенький, з❄ ма, в❄ шневий, ш❄ поче.

7. Склади й запиши в зошит одне речення про Алісу, а друге – про Кролика. Знайди в них підмет і присудок, а потім запропонуй зробити це напарнику / напарниці. За спільною згодою підкреслить у реченнях головні члени.

- ✓ Розвиваємо наскрізні вміння.
- ✓ Створюємо атмосферу поваги та довіри в класі.
- ✓ Надихаємо учнів з високим рівнем навчальних досягнень.
- ✓ Підтримуємо тих, кому складно.

Діяльнісний підхід у навчанні письма і проєктне навчання

Створення книжки про власного персонажа

Запитання та ідеї, які спонукають до творчості

Моя книжка

Персонаж на ярмарку

Розгорни свою книжку й перечитай усе, що було написано раніше.

- Поміркуй, чи завжди твій персонаж однаковий. Чи змінюється з часом? Стає добрішим чи жадібнішим, розумнішим чи більше бешкетує? Чи можна помітити ці зміни в текстах?
- Обери тему для наступного розділу своєї книжки. Ось кілька пропозицій і підказки, як можна розгортати сюжет.

На ярмарку

- Як персонаж збирається на ярмарок? Планує бути продавцем чи покупцем? Буде сам чи з кимось?
- Що він / вона бачить на ярмарку? Кого зустрічає?
- Усе добре і спокійно чи трапляється якась прикрість?
- З чим персонаж повертається з ярмарку? Який крам, настрій, досвід, знання тепер має?

Тема 5. Світ невідомий

Персонаж мандрує в невідоме

- Уяви, що персонаж вирішив помандрувати за межі свого знайомого світу – моря, лісу, країни, де він / вона живе.
- Яку інформацію чи уявлення він / вона має про незвідані краї? Від кого? Яка мета мандрівки? Як він / вона готується до неї?
- Опиши саму мандрівку, пригоди та зустрічі під час неї.
- Як вона закінчилася?

Увіжвай у своїй розповіді яскраві слова!

Базикати таємнича запанібрата кортить зненацька гармидер теревені гамір okazія

У Діаніної мамин скоро день народження, і Діана зі своїм братом вирішила піти на ярмарок. Коли вони приїшли, на ярмарку було багато людей, як тільки вони зашли, Діана побачила грибочок з сережками. Її брати одразу їх купили, заплативши за сережки 50 зелених камінців. Діана побачила косяк з порозівал, і вони збратам вирішили витратити ще 25 камінців на прохалодний смакис.

Мишко зі своєю мамингою мав іхата на зношення. Це буде його перша поїздка без батьків до іншого міста, тому він дуже хвилювався. І ось настала літня, коли він спочив на озублячому полі, а на грядках трибуна немає жодної знайомої людини. Пригнувся свисток, серце хлопчика кахатає, але він біжить надустриг м'яча. Удар! Гол! І Михайлик став героєм сьогоднішнього матчу.

Алгоритм роботи

Приклади дитячих робіт для натхнення

Хмара слів

Працюємо з актуальними темами

Систематична
робота
з фактами
та судженнями

Розвиток
критичного
мислення

А от після заслання Шевченко, як і дехто з його знайомих художників, міг стати професійним фотографом. **Принаймні** його друзі казали, що ліпшого засобу заробити на шматок хліба годі й шукати. Бути фотографом?! Нізащо! Надто глибоко запала в душу поета думка про те, що фотографія не є високим мистецтвом. От **гравюра** – то так!

2. Визнач, які твердження істинні, а які – хибні. Яке з речень є судженням? Чи з усіма судженнями варто погоджуватися, навіть якщо ті належать видатним людям?

- ☀ Шевченко вважав фотографію високим мистецтвом.
- ☀ Фотографія не є високим мистецтвом.
- ☀ Фотографія за часів Шевченка була популярною та прибутковою справою.
- ☀ Шевченко не захотів придбати собі фотообладнання.

3. Обери серед запропонованих слів синоніми до слова “фотографія”. Запиши їх, додавши прикметники.

Знімок, пейзаж, кадр, картина, зображення, фільм, світлина, портрет.

4. Прочитайте записані словосполучення. Чи однакові прикметники ви дібрали? Чи однакові в них закінчення?

5. Склади речення із синонімом до слова “фотографія”, яке ти хочеш уживати у своєму мовленні.

Свідоме розширення
словникового запасу

4. Що означають вислови: “розчовпала, що вклепалася”, “та й знишкла”, “не ляпай язиком”?

••••Ось як можна ще сказати!••••

До слова “говорити” в українській мові є понад 100 синонімів! Щоразу обирай влучне слово!

Мовити, казати, балакати, розмовляти, гомоніти, лепетати, плести, ляпати, розп'якувати, теревенити, оповідати, тараторити, торочити, шепотіти, горланити.

Змістова лінія “Взаємодіємо усно”

Система роботи для навчання дітей ефективної комунікації

4. Обери фрази, якими можна підбадьорити того, хто засмутився. Знайди, кому сказати їх протягом дня.

- Не журися! Зараз тобі сумно, але згодом усе буде добре.
- Що ти рюмсаєш? Нюні розвісив / розвісила.
- Не хвилюйся. Я можу тобі допомогти?
- Хочеш я побуду поруч?

5. Чи доводилося тобі прощатися з тими, за ким сумуватимеш? Розкажи про це.

4. Як варто реагувати на те, що люди дотримуються не таких традицій, як ти? Обери фразу і додай свій варіант.

- Ну ти й дивак! Нормальні люди так не роблять.
- Цікава традиція! Розкажи, будь ласка, про неї.
- Ніколи про таке не чула!

- ✓ Навчаємо бути толерантними та емпатійними.
- ✓ Даємо приклади з реального життя.
- ✓ Тренуємося на уроках, щоб використовувати в повсякденні.

Змістова лінія “Досліджуємо мовлення”

“Дитячі” розмови персонажів підручника про мовні явища

- ✓ Неформальне пояснення мовних явищ.
- ✓ Образи, які полегшують розуміння та запам’ятовування.

Мовознай дуже любить когось навчати, а Пишеня любить учитися. Тому вони охоче проводять час разом.

Якось Пишеня прийшло до Мовознай та й попросило:

– Мовознаю, ну ж бо вивчимо нарешті вже всю мову.

Мовознай почухав крилом потилицю:

– Це якось забагато, щоб за один раз вивчити. Учити- мемо частинами. Ось візьмемо мову, наприклад, усі її слова, і розділимо цю купу на частини.

– Так, як ми вчора ділили піцу?

– Майже. Тоді ми робили однакові шматочки, а **частини мови** будуть різними. Загалом їх десять. І три з них тобі вже відомі з 2-го класу. Вони називають предмети, їхні ознаки та дії.

– Це **іменник**, **прикметник** і **дієслово**! – згадало Пишеня.

– Ось для початку їх і вивчатимемо детальніше.

4. Пригадай, на які питання відповідають іменники, прикметники та дієслова.

Пригадай!

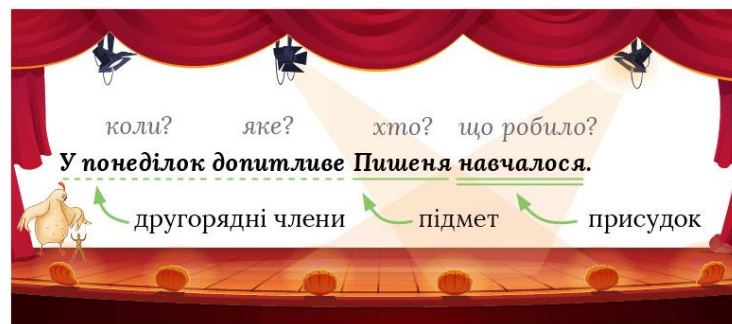
Речення – одне чи кілька слів, що виражають завершену думку. Усі слова в реченні пов’язані між собою за змістом і граматично.

Пишеня збентежено розглядало речення в зошиті.

– Режисерко, іди-но сюди! Я тут таке помітило! Слова в реченні виконують різні ролі. Як у театрі!

Режисерка дуже зраділа й запросила речення на сцену.

Усі слова в реченні виконують свої ролі. Одні – головну, інші – другорядну. Щоб дізнатися, яку саме, треба поставити до слів питання.

Змістова лінія “Досліджуємо мовлення”

Справжні дослідження мовних явищ

5. Поспостерігайте, як змінюється дієслово в реченнях.
Чим ці речення відрізняються одне від одного?

- Стрілка оберігала пиріжки.
- Стрілка оберігає пиріжки.
- Стрілка оберігатиме пиріжки.

Дієслова **змінюються за часами**.

6. Запиши свої речення про Стрілку в трьох часах.

Спостереження,
яке дозволяє
самостійно
дійти висновку

Мовне правило

6. Випиши з уривка всі форми слова “Ганна”, які знайдеш.
Виділи в кожному слові закінчення та основу.

.....**Пригадай!**.....

Як речення складається зі слів, так і слова складаються з певних частин.

Змінна частина слова — це **закінчення**. Частина слова без закінчення — **основа**.

Сел**о**, сел**а**, сел**у**, сел**ом**, у сел**і**, сіл**і**.

Деякі слова в певній формі мають нульове закінчення.

Вправи
для закріплення
вивченого

Робота з різними медіатекстами. Створення та презентація власних медіапродуктів

Стіннівка

4. Зробіть стіннівку “Життя лісу взимку”. Нехай кожен запише та проілюструє один факт і прикріпить свій аркуш на спільний плакат.

Реклама

6. Підготуйтеся до ярмарку і ви.

- Оберіть товар, намалюйте його на аркуші й поміркуйте, як рекламуватимете.
- Намалюйте гроші та влаштуйте ярмарок мальованих речей у класі. Хто став найуспішнішим продавцем?

Інфографіка

У наш час цифрові фото і селфі роблять переважно за допомогою смартфона. Так можна миттєво поділитися враженнями з друзями та родиною навіть на дуже великій відстані.

3. Чим інфографіка відрізняється від звичайного тексту? Що дає змогу вмістити більший обсяг інформації? Що краще запам'ятовується?
4. Повідомте одне одному про ваші хобі. На аркуші паперу напишіть, що це за хобі, що для нього потрібно, коли ви приділяєте йому час. А на звороті цього аркуша намалюйте інфографіку про це. Обміняйтеся малюнками. Удалося зрозуміти все з інфографіки чи довелося скористатися написаною підказкою?

Готова розробка уроку з усіма важливими акцентами

Матеріали,
які допомо-
жуть легко
організувати
виставу

Музичні
файли для
супроводу
вистави

Диференціа-
ція завдань

Покрокові
вказівки
і поради

Наш театр

Вистава-пантоміма

Сьогодні в театрі — вистава “Груффалятко”, а виступатимуть актори-міми! Вони не послуговуються голосом, натомість виразно показують почуття свого персонажа мімікою, жестами, позами.

Як налаштуватися на роль

- Послухайте музичні композиції, які уособлюють кожного персонажа. svitdovkola.org/um3/2025/media13
- Умикайте музику та всі разом рухайтесь, як персонаж. Спостерігайте одне за одним. Помічайте вдалі ідеї рухів і копіюйте їх. У вас тепер не клас, а ціле стадо Груффалів або зграя лисиць!

Розподіл обов’язків

- Актори-міми.** Підготуйте наголовники персонажів і надягніть їх. Об’єднайтеся в групи так, щоб у кожній були всі персонажі казки. Може бути по два однакові персонажі — тоді вони виконуватимуть роль одночасно або по черзі.

Тема 5. Світ невідомий

- Актори-читці.** Оберіть тих, хто читатиме текст гучно, чітко та виразно (як у грі “Синхронізація”). Щоб не перевтомитися, читайте по черзі.
- Режисер / режисерка.** Домовтеся, хто з вас підказуватиме акторам, як рухатися на сцені.
- Звукорежисер / звукорежисерка.** Ця людина вмикатиме аудіотреки під час виходу кожного персонажа на сцену.

Підготовка вистави

- Улаштуйте репетицію. Читайте проголошує текст і стежить за тим, що відбувається на сцені. За потреби робить паузи, щоб актори показали те, що вже було озвучено. Доведеться робити зупинки, щоб вислухати поради режисера та обрати найкращі способи взаємодії акторів на сцені.
- Після репетиції відпочиньте та обговоріть, що вдалося добре, а з чим виникли труднощі.
- Найкраще організувати виставу наступного дня, запрошивши глядачів — учнів інших класів і батьків.

Імпровізаційні практики

6. Потренуйтеся показувати настрої різних персонажів.

- Запишіть на окремих аркушках різні прикметники (наприклад: схвильований, втомлений, жадібний тощо). А на інших – іменники, назви істот (наприклад: Петро, Хвеська, собачка Стрілка).
- Складіть аркушки у два капелюхи. Витягайте пару з прикметника та іменника і протягом 30 секунд показуйте, як поводить себе цей персонаж.
- Наприкінці обговоріть, який образ був найправдоподібнішим, найкумеднішим, найскладнішим.

3. Пограйте в гру “Синхронізація”. Інколи актори лише відкривають рот, а голос звучить у записі. Нехай хтось читає вірш, а хтось синхронно вдає, що його декламує. Можете побешкетувати, змінюючи темп мовлення чи слова.

- ✓ Завдання, які розвивають емоційний інтелект.
- ✓ Ігри, які зменшують емоційне напруження.
- ✓ Технології, які формують доброзичливу атмосферу в класі.

Електронний інтерактивний додаток на сайті SvitDovkola.org доступний за QR-кодами на сторінках підручника

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

Пригадуємо: речення і текст

Квест наближається до завершення! Спочатку ми зібрали звуки й букви в слова. А тепер об'єднаємо слова в речення, а речення — у текст!

- Прочитай речення. Визнач, яке з них розповідне, яке питальне, а яке спонукальне. Напиши власні речення трьох видів про хлопчиків на малюнку.

- Лесик і Стасик вихваляються.
- Лесик і Стасик вихваляються?
- Лесику, Стасику, не вихваліться.

- Запиши ці речення в такому порядку, щоб утворився текст.

З ними легко виконувати навіть складні завдання. Цінуймо дружбу! Добре, коли поряд є друзі. А ще можна грати в ігри, обмінюватися книжками, ділитися емоціями й ідеями.

Мова

Звуки і букви Слова Речення Текст

Ми пригадали все, що знаємо про мову!

І пройшли квест!

Тема 1. Подорожуємо і відкриваємо світ

- Якщо тебе зацікавила повість, візьми книжку "Одиниця з обманом" у бібліотеці та прочитай не лише про Спасокуцького і Кукуєвицького, а й про їхніх однокласників.
- Чи підказує тобі назва повісті "Одиниця з обманом" та обкладинка книжки, про що цей твір? Вислови свої припущення.

Знайомся: автор

Всеволод Нестайко визнаний найпопулярнішим українським дитячим письменником. Які його твори ти знаєш? Автор народився на Житомирщині 30 січня 1930 року, а помер 16 серпня 2014 року. Скільки років він прожив?

Протягом 30 років Нестайко працював редактором у київському видавництві дитячої літератури "Веселка". Як гадаєш, що саме він робив?

- Подивись фільм про письменника та запиши в зошит три цікаві факти про нього.

svitdovkola.org/um3/2025/media1

Секретний код

Скористайся ключем на форзаці підручника та розгадай шифровку. Запиши вислів. Чи погоджуєшся ти з ним?

Щодня ми читали багато книг.

Навчально-методичне забезпечення до підручника на платформі SvitDovkola.org

► Додаткові матеріали для учнів

- Медіаматеріали
- Матеріали для роздрукування

► Методичні матеріали для вчителя

- Календарно-тематичне планування
- Презентації до уроків
- Розробки уроків

Бажаємо ефективних та захопливих уроків з вашими третьокласниками!

